

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

НАУКОВІ ПРАЦІ

Видається з грудня 2001 року
Періодичність – двічі на рік

Науковий журнал

Т. 300. Вип. 288
Серія «Філософія»

Миколаїв
Вид-во ЧНУ імені Петра Могили
2017

Наказом МОН України від 16.05.2016 № 515 цей журнал включено до переліку наукових фахових видань з філософії, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Започатковано у 2001 році.

Засновник Чорноморський державний університет імені Петра Могили.

Свідцтво про Державну реєстрацію журналу КВ № 15281. Видано 10.04.2009.

Рекомендовано до друку та поширення мережею Інтернет рішенням вченої ради Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (протокол № 9 від 11.05.2017 р.)

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧА РАДА		
Клименко Л. П.	голова редакційно-видавничої ради, головний редактор журналу «Наукові праці», доктор технічних наук, професор, ректор ЧНУ імені Петра Могили.	
Беглиця В. П.	заступник голови редакційно-видавничої ради, заступник головного редактора журналу «Наукові праці», доктор наук з державного управління, доцент, проректор з наукової роботи ЧНУ імені Петра Могили.	
Смельянов В. М.	голова редколегії серії «Державне управління», доктор наук з державного управління, професор.	
Іванов М. С.	голова редколегії серії «Політологія», доктор політичних наук, професор.	
Мещанінов О. П.	голова редколегії серії «Педагогіка», доктор педагогічних наук, професор.	
Горлачук В. В.	голова редколегії серії «Економіка», доктор економічних наук, професор.	
Грабак Н. Х.	голова редколегії серії «Екологія», доктор сільськогосподарських наук, професор, старший науковий співробітник.	
Матвєєва Н. П.	голова редколегії серії «Філологія. Мовознавство», доктор філологічних наук, професор.	
Клименко Л. П.	голова редколегії серії «Техногенна безпека», доктор технічних наук, професор.	
Пронкевич О. В.	голова редколегії серії «Філологія. Літературознавство», доктор філологічних наук, професор.	
Котляр Ю. В.	професор, голова редколегії серії «Історія», доктор історичних наук, професор.	
Гавеля В. Л.	голова редколегії серії «Соціологія», доктор філософських наук, професор.	
Фісун М. Т.	голова редколегії серії «Комп'ютерні технології», доктор технічних наук, професор, старший науковий співробітник.	
Лозко Г. С.	голова редколегії серії «Філософія», доктор філософських наук, професор.	
Андрєєв В. І.	відповідальний секретар журналу «Наукові праці», кандидат технічних наук, доцент.	

Наукові праці : наук. журн. / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили ; ред. кол. : Лозко Г. С. (голова) [та ін.]. – Миколаїв, 2017. – Т. 300. Вип. 288. – 116 с. – (Філософія).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ СЕРІЇ:

1. **Лозко Галина Сергіївна** – доктор філософських наук, професор кафедри історії Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (м. Миколаїв) – *голова редакційної колегії*;
2. **Броннікова Лариса Володимирівна** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (м. Миколаїв);
3. **Васильєв Ярослав Васильович** – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (м. Миколаїв);
4. **Гавеля Володимир Леонітович** – *заступник голови редакційної колегії*, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (м. Миколаїв);
5. **Горбаченко Тетяна Григорівна** – доктор філософських наук, професор, професор кафедри релігієзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ);
6. **Лубська Марія Володимирівна** – доктор філософських наук, професор, головний науковий консультант Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України, академік Академії наук вищої освіти України;
7. **Лубський Володимир Іонович** – доктор філософських наук, професор, професор кафедри релігієзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, академік Академії наук вищої освіти України (м. Київ);
8. **Маргеліс Наталя Володимирівна** – старший викладач кафедри філософії Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (м. Миколаїв) – *відповідальний секретар редакційної колегії*;
9. **Марченко Олексій Васильович** – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького (м. Черкаси);
10. **Осипов Анатолій Олександрович** – доктор філософських наук, професор кафедри філософії Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (м. Миколаїв);
11. **Потребовський Станіслав Євгенович** – доктор філософії (м. Вроцлав, Польща);
12. **Предко Олена Іллівна** – доктор філософських наук, професор, професор кафедри релігієзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ);
13. **Стадник Микола Миколайович** – доктор філософських наук, професор кафедри політичної аналітики і прогнозування Національної академії державного управління при Президенті України (м. Київ).

ISSN 2414-0279

Журнал включено до міжнародних науково-метричних баз даних «Index Copernicus», «Ulrich's Periodical Directory», «Google Scholar».

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

54003, м. Миколаїв,
вул. 68 Десантників, 10
Тел.: (0512) 76-55-99, 76-55-81,
факс: 50-00-69, 50-03-33,
E-mail: avi@chmnu.edu.ua

<i>Лактіонова А. В.</i> Концепт «пост-істина» в сучасному філософському та повсякденному світі: переосмислення	91
<i>Дрожанова О. М., Ступак О. П.</i> Герменевтика як епістемологія інтерпретації у філософії Поля Рікера.....	96
<i>Ігнат'єв В. А.</i> Некласичний дискурс філософської парадигми	101
<i>Петік Я. О.</i> Інтуїціонізм та доксатична логіка.....	107
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	113

ГЕРМЕНЕВТИКА ЯК ЕПІСТЕМОЛОГІЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ У ФІЛОСОФІЇ Поля Рікера

Уявлення про зміст історичного розвитку і про методологію історичного пізнання суттєво змінюються в сучасній гуманітаристиці. Формування нових історичних парадигм передбачає поглиблення діалогу між філософською епістемологією та історіографією, опанування, зокрема, здобутків феноменологічної та герменевтичної філософських традицій. У статті розглядається проблематика епістемології історичного наративу в контексті герменевтичної феноменології Поля Рікера. Показано, що в філософії Рікера наратив постає як відкрита і здатна до змін інтерпретаційна рамка, яка дозволяє історикам наблизитись до меж реального, задаючи порядок і надаючи осмисленості досвіду людського існування. Визначено, що Рікер розглядає розуміння як опосередковане очікуваннями, заданими історичною і культурною традицією.

Ключові слова: герменевтика; епістемологія; наратив; розуміння; інтерпретація.

Постановка проблеми. Сьогодні змінюються уявлення істориків та фахівців інших галузей гуманітарного знання як про зміст історичного розвитку, так і про методологію історичного пізнання, в історіографії відбувається перехід від одного способу опису й розуміння історії до іншого. Формуються нові епістемологічні парадигми, для пояснення історичного розвитку все частіше звертаються до ідей філософської герменевтики, структуралізму, постструктуралізму, методології синергетики та ін. В неklasичних епістемологічних парадигмах історичний розвиток, зокрема, тлумачиться в контексті подій, відібраних істориком в результаті здійснюваного ним евристичного відбору. У цій евристиці відображається багатофакторність історичного процесу, діалектика потенційності і дійсності, і що особливо важливо, враховуються елементи суб'єктивності в дослідницьких підходах. Названу евристику історики тлумачать як обумовлену взаємодією джерела й індивідуальності історика, яка проявляється у виборі ним аспекту вивчення і концепції дослідження, а також суб'єктивністю самого джерела [5]. За авторитетним твердженням відомого медієвіста А. Я. Гуревича, «історична наука протягом XX століття накопичила величезний і унікальний досвід в царині епістемології і на рівні дослідницької методики. ...Проте цей досвід ще недостатньо всебічно і глибоко вивчений і засвоєний» [5, с. 125]. Виконання цього завдання, на переконання авторів, передбачає поглиблення діалогу між філософською епістемологією та гуманітаристикою. Нові підходи потребують від істориків освоєння здобутків, зокрема, феноменологічної та герменевтичної філософських традицій.

Аналіз досліджень і публікацій. Поль Рікер – символічна фігура філософії XX століття, мислитель, який ніколи не припиняв обстоювати ідею, що «філософія помирає, коли уривається її тисячолітній діалог із науками, чи то йдеться про науки математичні, чи то про науки природничі або гуманітарні» [13, с. 58]. Перші десятиліття нового тисячоліття відзначені розгортанням діалогу зі спадщиною видатного мислителя, інтерес до якої зростає серед представників різних галузей філософії, теології, соціології, права, історіографії. До інтелектуальної спадщини П. Рікера звертаються українські й зарубіжні дослідники І. І. Блауберг, А. Л. Богачов, І. С. Вдовіна, В. П. Візін, Т. С. Галіченко, Ж. Грейш, Б. Л. Губман, П. С. Гуревич, М. О. Зубрицька, М. Кастійо, С. М. Квіт, С. О. Кошарний, А. А. Медова, Н. В. Мотрошилова, О. В. Попова, Л. А. Ситниченко, О. М. Шульга, А. В. Ямпольська, В. І. Ярошовець та ін.

Мета статті – розглянути ключові аспекти проблематики епістемології історичного наративу в філософії Поля Рікера.

Виклад основного матеріалу. У центрі уваги мислителя постає оповідний характер явищ культури, і в першу чергу, літератури й історії. У своїх відомих працях «Про інтерпретацію: Нариси про Фрейда», «Конфлікт інтерпретацій: Нариси про герменевтику», «Від тексту до дії: Нариси про герменевтику II», «Жива метафора», «Час і оповідь», «Історія та істина», «Пам'ять. Історія. Забуття» Поль Рікер розглядає текст як модель соціального явища, а принципи його інтерпретації як методологічну парадигму. Оскільки якщо визначити предмет гуманітарних наук як дослідження діяльності, орієнтованої на певні смисли, то

діяльність можна аналізувати так само, як аналізується текст – в обох випадках має місце значеннєва діяльність. Подібно тому, як в процесі тлумачення тексту необхідно прояснити значеннєвий зв'язок, так і процес аналізу людських дій спрямований на виявлення їхніх значеннєвих структур: що стоїть за дією, заради чого вона була здійснена тощо.

Герменевтика у своєму генезисі пов'язана з проблемою інтерпретації або виявленням глибинної семантики тексту. Саме остання утворює справжній об'єкт розуміння. Найчастіше інтерпретація розглядається як фундаментальний метод роботи з текстами. Текст як форма дискурсу й цілісна функціональна структура відкритий для безлічі смислів, що існують у системі соціальних комунікацій. Він постає в єдності явних і неявних невербалізованих значень, буквальних та вторинних прихованих смислів. Смыслопокладання й зчитування смислів тексту традиційно позначаються двома термінами: розуміння та інтерпретація. За Рікером, розуміння трактується як мистецтво осягнення значення знаків, переданих однією свідомістю іншій, тоді як інтерпретація – як тлумачення знаків і текстів, зафіксованих письмово. Звісно, ми маємо розрізняти розуміння й інтерпретацію. Згідно з Рікером, «важливо дотримуватись точності у термінології й закріпити слово «розуміння» за загальним явищем проникнення в іншу свідомість за допомогою зовнішнього означення, а слово «інтерпретація» використовувати по відношенню до розуміння, спрямованого на зафіксовані в письмовій формі знаки» [10, с. 4]. Рікер завжди наголошував на діалектичній взаємодії між розумінням і поясненням, маючи на увазі, що вони є не полюсами, що виключають один одного, а моментами складного процесу, який, власне, і називається інтерпретацією. Причому саме розуміння стимулює подальший розвиток пояснення, оскільки розуміння не зупиняється на досягнутому, переходячи до царини ще не пізаного. Мислитель зауважує, що «на противагу чисто дихотомічному підходу відомої полярності я колись завершив мою промову на користь діалектики афористичною формулою: «Більше пояснювати, щоб краще зрозуміти» [16, с. 179].

У будь-якій інтерпретації розуміння припускає пояснення в тій мірі, в якій пояснення розвиває розуміння. Рікер пише: «діалектика пояснення і розуміння, що розгортається на рівні тексту як значно більш широкої єдності, ніж фраза, стає вузловим моментом інтерпретації й утворює відтепер її переважну тему й головну мету» [13, с. 49]. Порівнюючи наративне розуміння, притаманне митцеві, і пояснення, характерне для вченого, Рікер стверджував, що розуміння без пояснення сліпе, а пояснення без розуміння пусте [10, с. 141–143]. Якщо розглядати пізнавальний процес як ціле, то в ньому не застосовуються два методи – пояснюючий і розуміючий. «...Методично тільки пояснення, розуміння ж – неметодичний аспект пізнання, який з'єднується з методичним поясненням; розуміння передуює поясненню, супроводжує його аж до його завершення і, таким чином, *обступає* його з усіх боків; пояснення, у свою чергу, аналітично *розвиває* розуміння» [10, с. 12]. Розуміння, за Рікером, свідчить про нашу належність буттю, воно передуює суб'єкт-

об'єктному відношенню. За Рікером, текст розташовується саме на стику розуміння і пояснення, а не на лінії їх розмежування. Розуміння, конструюючи основу інтерпретації, передуює, супроводжує і завершує пояснювальні процедури, при цьому розуміння багатозначних символічних висловлювань є моментом саморозуміння людини.

Рікер розглядав інтерпретацію як роботу мислення з розшифровки смислу, що стоїть за очевидним значенням. Однак саме цей прихований зміст, який і повинна «розшифровувати інтерпретація», у великій мірі залежить не тільки від контекстуального багатства вихідного повідомлення, але й від складності та багатоплановості значеннєвої сфери реципієнта, що й дозволяє йому по-різному осмислювати вихідне повідомлення залежно від наявних у нього схем аналізу та коректного їх застосування. Процес інтерпретації починається з висловлення інтерпретатором деякої гіпотези про передбачуваний зміст тексту, а герменевтичні правила служать інструментом перевірки цієї гіпотези, тобто виконують ніби функцію експерименту в природничих науках. Важливими є наступні правила: потрібно приймати текст «сам по собі»; ціле повинне розумітися із частин, а частини із цілого; інтерпретатор має визначити співвідношення власних установок і об'єктивного змісту тексту; необхідно доповнити наявні значеннєві взаємозв'язки тексту відповідними умовами й припущеннями; інтерпретатор повинен зрозуміти текст краще, ніж сам автор.

Вирізняють наступні види інтерпретаційних схем: значеннєві, що включають у себе насамперед особистісні змісти, тобто мотивоване відношення до значення, форму включення значення в структуру свідомості особистості; культурні, що використовують наявні в культурі зразки; когнітивні, що містять у собі концептуальні схеми, знання й навички суб'єкта. Таким чином, інтерпретація розглядається як механізм значеннєвого збагачення тексту, що здійснюється завдяки зануренню в контекст (особистісний, діяльнісний, соціальний, культурний). Саме контекст задає ті інтерпретаційні рамки, які, з одного боку, обмежують значеннєвий простір тексту, дозволяючи відкинути несуттєві смисли, з іншого боку – розширюють його, збагачуючи новим розумінням зміст повідомлення співрозмовника.

Основний механізм інтерпретації – діалог, що базується на встановленні зв'язків з контекстами. Саме контекстуальне багатство тексту й визначає властиву більшості з них потенційну множинність смислів. Рікер визначає як конфлікт інтерпретацій ситуацію, яка утворюється принциповою нескінченністю потенційно можливих тлумачень події, тексту, дискурсу. Такий конфлікт є наслідком виникнення суперечливих тлумачень, зокрема, через відмінності смислів, що залежать від контексту їх застосування. Проте Рікер звертає увагу не стільки на відмінності й неспівпадіння позицій, скільки на можливості діалогу як умови узгодження цих поглядів і позицій.

Рікер формулює ідею регресивно-прогресивного методу дослідження, завдяки якому він здійснює діалектичне осмислення явищ в єдності їх трьох часових вимірів. З одного боку, Рікер спирався на психоаналі-

тичне тлумачення смислу, яке спрямоване на відшукування його архаїчних первинних пластів, іншого — на гегелівську «Феноменологію духу», де смисл явища набуває своєї повноти не в тому, що передує йому, а в тому, що слідує за ним [11, с. 54]. Саме в єдності двох герменевтик — гегелівської й фрейдівської — Рікер бачить запоруку справжньої інтерпретації смислу як такого, доповнюючи їх необхідною співвіднесеністю зі Свяшеним, яке має абсолютне значення для свідомості й існування людини. Філософія як герменевтика повинна з'єднати ці інтерпретації, що розходяться в різних напрямках, і стати екзегезою всіх смислів, існуючих у світі культури [6, с. 24–27].

Мислитель тлумачить розуміння як спосіб включення індивіда в цілісний контекст культури, як одну з найсуттєвіших засад діяльності людини в культурі. Завдання герменевтичного осягнення, таким чином, не обмежується інтерпретацією символів, а визначає роль людини як суб'єкта культурно-історичної творчості, в якій і через яку здійснюється зв'язок часів і яке спирається на активну діяльність індивіда. Обґрунтовуючи герменевтику як тлумачення буття, а отже, і метода історичних наук, Рікер велику увагу приділяє проблемі часу і його ролі в інтерпретації. Інтерпретація постає місцем перетину минулого і сучасного.

Ось чому Рікер перейшов до аналізу культурних текстів, зокрема літературних творів та історичних оповідей. Відзначимо, що текст трактується в широкому семіотичному сенсі: текст, представлений у письмових джерелах; текст, що створює людина у внутрішньому діалозі, намагаючись осмислити, зрозуміти себе, свій досвід, свої проблеми. Таким чином, текст виступає засобом інтерпретації не тільки навколишньої дійсності, але й іншої людини, а також одним із провідних засобів саморозуміння. П. Рікер писав: «Тільки в тій або іншій формі оповідь на тему повсякденного життя, історичної оповіді, пов'язаного з вимислом, життя знаходить єдність і може бути розказаним» [10, с. 40]. Виникає питання, яке задають автори, що розробляють проблематику наратива: «Чи є розповідання життя та його проживання одним і тим же за своєю сутністю феноменом, або «життя» та «життєва історія» складним чином переплетені й залучені в один безперервний процес продукування значень і змістів?» Тут доречно згадати відомі слова Л. Вітгенштейна про те, що смисли приймають форму, порядок і зв'язаність тільки будучи розказаними.

Що робить наративи такою зручною, ефективною та природною формою осмислення реальності? Очевидно те, що вони самі є частиною цієї реальності. Як відзначають мовознавці, ми не одержуємо спеціальних інструкцій, як розповідати історії. Ми просто звикаємо до широкого репертуару сюжетних ліній, тобто ми вrostаємо в культурний канон наративних моделей. Цей процес наративного й дискурсивного «творення» починається тоді, коли діти починають говорити та слухати історії.

Наратив діє як відкрита і здатна до змін інтерпретаційна рамка, що надає нам можливість наблизитися до меж реального, що вічно змінюється й вічно відтворюється. Наратив дозволяє задавати порядок і надавати осмисленості досвіду фундаментально нестабільного людського існування, а також змінювати цей

порядок, коли досвід або його осмислення змінюються. Таким чином, суттєва характеристика наратива полягає в тому, що він дуже чутливий до мінливої та рухливої природи людської діяльності, оскільки є частиною цієї реальності.

У той же час наративи діють як надзвичайно мінливі форми посередництва між особистістю й культурою. Розглянуті під таким кутом зору наративи є одночасно моделями світу й моделями власного «Я». За допомогою історій ми конструємо себе як частину нашого світу. За Рікером, підстава для розуміння знаходиться у мові, в її структурі й смислах; він наголошує, що «в мові і тільки в мові виражається будь-яке розуміння» [13, с. 48]. У герменевтиці Рікера розуміння тлумачиться як соціально і культурно опосередкована діяльність з інтерпретації текстів, знаків, символів культури, дискурсу і вкладених в них смислів, постає як багатобічний процес, результатом якого є не тільки взаємодія, діалог Я-суб'єкта з Іншими та їх взаєморозуміння, але і саморозуміння і розширення саморозуміння через розуміння Інших [7, с. 248].

У новітній історіографії, як і в філософії, на яку вона спирається, мова є універсальним полем людського пізнання, за яке суб'єкт в принципі не може вийти. В контексті сучасної історичної епістемології спроба вийти за межі смислоутворюючого рівня мови не має смислу і не є значимою в епістемологічному вимірі. З цього випливає, що будь-яке осмислене твердження про минуле співвідносить нас не з самим цим минулим, а з тією чи іншою мовною моделлю минулого [1]. Наративна філософія історії, на думку Ф. Анкерсмита, спрямована до природи мовних інструментів, за допомогою яких історики намагаються зрозуміти минуле. А традиційна (модерністська) філософія історії стурбована відношеннями між судженнями історика і тим, про що ці судження висловлюються; наративна філософія історії намагається не виходити за межі мови історичного опису [1, с. 64].

Отже, людина, намагаючись осмислити, описати свій досвід, шукає сюжет, що міг би впорядкувати описувані події, наприклад, літературний, історичний, архетипний, міфологічний тощо, тобто сюжет, зафіксований тими або іншими засобами в культурі. Цей сюжет, тобто наративна структура, і виступає у вигляді інтерпретаційних рамок, які людина накладає на осмислювану дійсність.

Таким чином, наратив можна тлумачити як замкнуту завершену структуру, що включає в себе такі характеристики, як послідовність і завершеність дій, подій, що змінюють одна одну й розташовані у хронологічному або ж іншому підпорядкованому якійсь внутрішній логіці порядку, а також оцінки найбільш значимих подій та афективне відношення до них оповідача. Наратив трансформує невпорядковані життєві події у певну послідовність, вибудовувану виходячи із загальної життєвої концепції оповідача або ж його особистісного міфу, що визначають внутрішню логіку створюваного тексту.

Оскільки процес інтерпретації, за Рікером, включає індивіда в контекст культури, дозволяючи через особливе розмежування часу зрозуміти специфічний зв'язок історії, епістемології й герменевтики. Рікер підкреслює спорідненість оповідної й поетичної прак-

тик, структурну тотожність історіографії й художньої літератури. Для нього основним відношенням між цими практиками стає кореляція, обумовлена, зокрема, і культурно-історичними аспектами: між діяльністю з оповідання історії й часовим характером людського досвіду існує кореляція, яка не є виключно випадковою, але являє собою форму транскультурної необхідності» [9, с. 65].

У низці есе мислителя та його тритомній праці «Час і оповідь» розвивається та ускладнюється провідна ідея, що «оповідь закінчує свій вплив лише у досвіді читача, часовий досвід якого вона «перетворює». Згідно із цією гіпотезою, час, у певному розумінні, є референтом оповіді, тоді як функція оповіді – артикулювати час у такий спосіб, який надає йому форму людського досвіду» [13, с. 60]. Слід зазначити, що згідно з Рікером, застосування до історії поняття «досвід», яке було прочитане в душі модерну, надало історії «позачасовий» характер і «нове антропологічне значення: історія є історія людства» [12, с. 422]. Історична пам'ять перетворює цей досвід у наратив. Наратив конфігурує певні форми реальних або уявних подій, так, щоб в підсумку створити відчуття присутності в стійкому теперішньому. Теперішнє є момент, який управляє всіма минулими подіями і домінує над їх значенням. Ми завжди маємо досвід саме теперішнього. Рікер підкреслював, що теперішнє є єдина річ, яка дійсно існує, і тому є три форми теперішнього: теперішнє минулого, що міститься в пам'яті; теперішнє теперішнього, що міститься в досвіді; і теперішнє майбутнього, яке міститься в антиципації або надії. теперішнє існує як місце, де зустрічаються пам'ять й інтенції відносно майбутнього. Рікер зазначає, що "епоха, яка вивчається істориком, приймається ним за теперішнє, до якого він апелює, за центр часових перспектив: у цього теперішнього є своє майбутнє, яке складається з очікувань, невідання, передбачень, побоювань людей, а не з того, що, як ми, інші, вважаємо настало; у цього теперішнього є також своє минуле, яке є пам'яттю людей про те, що колись було, а не тим, що ми знаємо про його минуле [14, с. 43].

В основі ремесла історика, в самій його методологічній суті лежить спроба пояснення, яка апелює до об'єктивності. У своїй останній праці «Пам'ять. Історія. Забуття» Рікер чітко визначив своє бачення історії як позиції нестійкої рівноваги між антисциєнтистськими та сциєнтистськими підходами. Рікер пояснює історикам, що вони самі спроможні сформулювати несуперечливе уявлення про своє ремесло і відстояти його легітимність. Це можливе за умови відкидання пер-

спективи розмежування історіографічної операції на «сциєнтистський» і «суб'єктивістський» напрямки, тому що історик завжди змушений балансувати між відносною об'єктивністю і суб'єктивністю [3].

Висновки. Важко не погодитись з думкою, що «бути істориком на межі цих двох століть і навіть тисячоліть стає непомірно складним завданням – і в силу необхідності оволодіти новими пластами матеріалу і новими підходами до його вивчення, перш за все через необхідність постійного обговорення проблем епістемології, теорії, методології. Звісно, це повинно відбуватися не у відриві від матеріалу. Щоб практика історика, його робота «у верстата» була продуктивною і вписувалась в інтелектуальний арсенал сучасності, необхідно це його ремесло постійно теоретично осмислювати й піддавати епістемологічному іспиту» [5, с. 137–138].

Поль Рікер є основоположником цілої низки фундаментальних теорій, проблемні царини, розроблені ним, містять наратив і його співвідношення з людським досвідом, пам'ять і її зв'язок з історією, герменевтику як теоретичну й методологічну програму соціальних і гуманітарних наук. Детальне освоєння феноменологічної герменевтики є затребуваним в сучасній гуманітаристиці у зв'язку з герменевтизацією пізнавального процесу.

Особливість герменевтичного підходу Рікера полягає в тому, що він розглядає розуміння як спосіб і властивість людського буття, яке з необхідністю опосередковане певними очікуваннями, заданими певною історичною і культурною традицією [6, с. 53]. Феноменологічна герменевтика Рікера спрямована на інтерпретацію символічно опосередкованих проявів буття людини з метою їх пояснення і розуміння. Розуміння є і елементом свідомості, і одночасно спрямованістю діяльності пізнання. Таким чином, проблематика розуміння охоплює епістемологічні аспекти дослідження. Як зауважує О. М. Шульга, герменевтика Рікера є «наукою про інтерпретацію, оскільки в ній йдеться про критичну рефлексію з приводу наукової цінності спроб інтерпретації, про їх епістемологію» [6, с. 121].

Мислитель спрямовує історичне пізнання до розкриття змісту історичного досвіду як фундаментальної характеристики буття людини в часі і тлумачить наратив як фундаментальну характеристику людського досвіду і знання, тим самим наділяючи наратив більш широким значенням. Саме з цими аспектами творчості Рікера пов'язаний потужний аналітичний потенціал феноменологічної герменевтики для історичної науки та гуманітаристики сьогодення.

Список використаних джерел

1. Анкерсмит, Ф. Возвышенный исторический опыт [Текст] / Ф. Анкерсмит; [Пер. с англ. А. А. Олейникова и др.] / М. : Европа, 2007. – 612 с.
2. Гуревич, А. Я. Историки конца XX века в поисках метода [Текст] / А. Я. Гуревич // Одиссей. Человек в истории : Сб. статей. – М. : Наука, 1995. – С. 5–10.
3. Доманса Э. Философия истории после постмодернизма [Текст] / Э. Доманска; [Пер. с англ. М. А. Кукарцевой] / М. : Канон+, 2010. – 400 с.
4. Кошарний, С. Поль Рікер та герменевтична метаморфоза феноменології [Текст] / С. Кошарний // Філософська і соціологічна думка. – 1995. – № 7–8. – С. 156–179.
5. Одиссей. Человек в истории: История в сослагательном наклонении [Текст] / Сб. статей / Под ред. А. Я. Гуревича. – М. : Наука, 2000. – 255 с.

6. Поль Рикёр – философ диалога [Текст] / Отв. ред. И. И. Блауберг. – М. : ИФ РАН, 2008. – 143 с.
7. Поль Рикёр: Человек – общество – цивилизация. Современная философия [Текст] / Под общ. ред. И. С. Вдовиной. – М. : Канон+, 2015. – 392 с.
8. Рикёр, Поль Введение к «Идеям I» Э. Гуссерля [Текст] / П. Рикёр; [Пер. с фр. Т. Любимовой] // Феноменология искусства. – М. : ИФ РАН, 1996. – С. 218–239.
9. Рикёр, Поль Время и рассказ. Т. 1. Интрига и исторический рассказ [Текст] / П. Рикёр; [Пер. с фр. И. И. Блауберг и др.] : М. : СПб. : Университетская книга, 1998. – 313 с.
10. Рикёр, Поль Герменевтика. Этика. Политика. Московские лекции и интервью [Текст] / П. Рикёр; [Пер. с фр. И. С. Вдовиной] / М. : АКАДЕМИА, 1995. – 160 с.
11. Рикёр, Поль Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике [Текст] / П. Рикёр; [Пер. с фр. И. С. Вдовиной] / М. : Академический проект, 2008. – 695 с.
12. Рикёр, Поль Память, история, забвение [Текст] / П. Рикёр; [Пер. с фр. И. И. Блауберг и др.] / М. : Изд-во гуманитарной литературы, 2004. – 728 с.
13. Рикер, Поль Інтелектуальна автобіографія. Любов і справедливість [Текст] / П. Рикер; [Пер. з фр. В. І. Шовкуна та ін.] / К. : Дух і літера, 2002. – 114 с.
14. Рикер, Поль Історія та істина [Текст] / П. Рикер; [Пер. з фр. В. І. Шовкуна] / К. : КМ Academia Пульсари, 2001. – 393 с.
15. Рикер, Поль Конфлікт інтерпретацій (фрагмент) [Текст] / П. Рикер; [Пер. з фр. М. Зубрицької] // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 1996. – С. 227–242.
16. Рикер, Поль Право і справедливість [Текст] / П. Рикер; [Пер. з фр. О. Сирцової та ін.] / К. : Дух і літера, 2002. – 216 с.

О. Н. Дрожанова,
канд. соц. наук, доцент

О. П. Ступак,

старший преподаватель, Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова, г. Николаев, Украина

ГЕРМЕНЕВТИКА КАК ЭПИСТЕМОЛОГИЯ ИНТЕРПРЕТАЦИИ В ФИЛОСОФИИ ПОЛЯ РИКЁРА

Представления о содержании исторического развития и о методологии исторического познания существенно меняются в современной гуманитаристике. Формирование новых исторических парадигм предусматривает углубление диалога между философской эпистемологией и историографией, в частности, освоение достижений феноменологической и герменевтической философских традиций. В статье рассматривается проблематика эпистемологии исторического нарратива в контексте герменевтической феноменологии Поля Рикера. Показано, что в философии Рикера нарратив выступает как открытая и способная к изменениям интерпретационная рамка, которая позволяет историкам приблизиться к границам реального, задавая порядок и придавая осмысленность опыту человеческого существования. Отмечено, что Рикер рассматривает понимание как опосредованное ожиданиями, заданными исторической и культурной традициями.

Ключевые слова: герменевтика; эпистемология; нарратив; понимание; интерпретация.

О. Drozhanova,
PhD in Sociological sciences, Associate Professor

О. Stupak,
senior lecturer, Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolayiv, Ukraine

HERMENEUTICS AS THE EPISTEMOLOGY OF INTERPRETATION IN PAUL RICOEUR'S PHILOSOPHY

The representations about the content of historical development and the methodology of historical knowledge are changing significantly in the modern humanities. The formation of the new historical paradigms provides for deepening the dialogue between philosophical epistemology and historiography, in particular, mastering the achievements of the phenomenological and hermeneutic philosophical traditions. The purpose of the article is to consider the key aspects of the problems of the epistemology of historical narrative in the philosophy of Paul Ricoeur. The consideration of philosophical and methodological ideas, constituting the essence of the epistemological concept of Paul Ricoeur, relies on critical-analytical method. The main theses of the epistemology of interpretation of Paul Ricoeur are defined, the peculiarity of his disciplinary analysis is exposed, the directionality of critical analytics is shown. It is shown, that in Ricoeur's philosophy the narrative acts as an open and capable of changes interpretative framework that allows historians to approach the real boundaries by setting the order and giving meaning to the experience of human existence. It is defined that Riker views understanding as mediated by the expectations, given by historical and cultural traditions. The results can be used in the educational process in the courses «Philosophy», «Philosophical problems of scientific knowledge», «Philosophy of science», as well as for further research of problems of philosophy and methodology of scientific knowledge.

Key words: hermeneutics; epistemology; narrative; understanding; interpretation.

Рецензенти: *Гавеля В. Л., доктор філос. наук, професор;*
Стадник М. М., доктор філос. наук, професор.

© Дрожанова О. М., Ступак О. П., 2017

Дата надходження статті до редколегії 10.05.17